

ARXIU / RICARD CUGAT

"Ramon Aramon mai no va capitular"

Jordi Carbonell, deixeble preferit per Ramon Aramon i Serra, recorda la figura del seu mestre, el pilar fonamental de la recuperació i manteniment de l'Institut d'Estudis Catalans després de la Guerra Civil.

Ramon Aramon i Serra (Barcelona, 1907-2000) és un dels intel·lectuals més cabdals de la llengua i cultura catalana, però alhora un dels menys coneguts. Amb motiu de la seva mort, el 17 de juliol, EL TEMPS conversa amb Jordi Carbonell, el seu principal deixeble, sobre la significació d'aquest puntal de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC). A més de ser secretari general d'aquesta institució entre 1942 i 1982, Aramon i Serra va ser director de la prestigiosa revista *Estudis Romànics*, va crear amb Miquel Coll i Alentorn els Estudis Universitaris Catalans, va ser vice-president de la Unió Acadèmica Internacional (UAI), va desenvolupar una tasca científica en part recollida al volum *Estudis de llengua i literatura* (IEC, 1997), i va rebre les màximes distincions catalanes.

—*Qui era Aramon?*

—Aramon va ser un home jove que a 34 anys va participar en la reconstitució del IEC, en la sessió del 17 d'abril de 1942 en la qual només hi havia Puig i Cadafalch, Eduard Fontserè, i Josep Maria López Picó. També tenien l'adhesió de Jaume Massó i Torrents, malalt al llit. Aramon feia de secretari en el que va ser una afirmació de continuïtat de l'esperit de l'Institut tal com havia estat des del 1907. Si la policia hagués trobat aquesta acta manuscrita l'hagués enviat a la presó immediatament. L'Aramon encara no era membre del IEC perquè era massa jove, però ho va ser a la següent sessió. Els membres del IEC o bé eren morts o bé a l'exili. O bé s'havien passat a l'enemic, com l'Eugeni d'Ors i el Ferran Valls i Taberner, i això ho fan constar a l'acta. Van llogar un piset a la Gran Via de Barcelona i van reprendre l'activitat del IEC, sense demanar permís a ningú. Llegir molts anys després

aquesta acta encara em fa posar la pell de gallina.

—*I com evitaven la censura?*

—Eren publicacions de categoria internacional i l'Institut tenia un prestigi reconegut arreu del món, per això no es van atrevir a actuar-hi en contra.

—*Quan va conèixer l'Aramon?*

—Al cap d'un temps d'estar a la universitat. En aquell temps no solament no es podia parlar en català sinó que no s'ensenyava ni història ni literatura ni llengua catalana. Jo venia d'una família sense cultura, de la petita burgesia. I quan vaig arribar a la universitat no sabia ni qui era Pompeu Fabra, ni Carles Riba, ni Josep Carner... res de res. Només coneixia unes obres completes de Verdaguer que teníem per casa. Aleshores un dia Josep Parenya i Fina Blasi van preguntar-nos a la meua dona i a mi si volíem anar a veure el senyor Aramon, que feia uns cursos de català. No sabíem qui era, però vam dir que sí. I ens van dur a l'Ateneu Barcelonès. En aquella primera conversa amb l'Aramon, que aleshores era un home jove ple de dinamisme, se'm va obrir un món! Jo només tenia una rebel·lió contra aquelles afirmacions que el català havia de desaparèixer, que era un dialecte, que no tenia ni acadèmia... Però era una rebel·lió sense mitjans intel·lectuals. I l'Aramon em va obrir la informació sobre la cultura catalana, em va

"En Xavier Casp aleshores escrivia tan fabrianament que el senyor Aramon li deia: 'home, no siguis tan fabrià, incorpora algunes paraules valencianes'. Jo sóc testimoni d'això. (...) Era un home extraordinàriament valent."

portar als Estudis Universitaris Catalans, acabats d'inagurar.

—*Un gran contrast amb la Universitat de Barcelona on estaven, suposo.*

—Sí, era una universitat enfonsada, grisa, sense cap professor amb el mínim nivell intel·lectual. A més de ser espanyolitzada era una universitat dolenta. I quan vaig acabar la carrera vaig començar a treballar en

ARXIU / JORDI VICENT

aquell piset del IEC, a 500 pessetes el mes. I l'Aramon no cobrava massa més.

—*Ell, però, hagués pogut guanyar molt més com a investigador a Alemanya.*

—Sí, tenia una oferta per a ocupar una plaça de catedràtic en una universitat d'allà. Però la va rebutjar. Jo hi era quan els va dir que no. I això volia dir rebutjar el benestar econòmic, fer una carrera intel·lectual, i quedar-se en la clandestinitat cobrant un sou de misèria. Pensa que anaven a "estirar americanes", que en deien, per recollir quatre quartos per pagar la gent que treballava al IEC. Així i tot va passar gana. Però va aguantar el IEC i els Estudis Universitaris Catalans, que significaven el lligam entre la gent de la Catalunya autònoma amb la joventut nova que pujava.

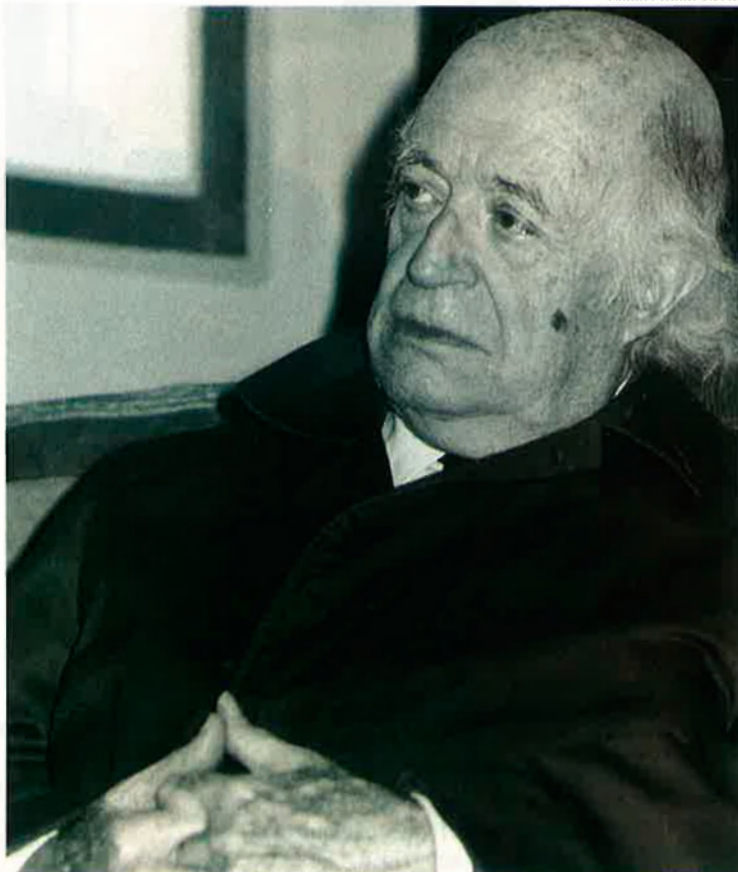
—*Per què va prendre aquesta posició en un moment com aquell?*

—Era un home extraordinàriament valent. I tot això ho feia sense mai fer un discurs sentimental. Mai el vaig sentir queixar-se de les dificultats que passaven. Ell feia com si no hagués passat res, actuava com hauria actuat a la Catalunya normal en un temps normal. I aquesta valentia d'actuar no la va tenir ningú més en el camp cultural. Com va dir Maria Aurèlia Capmany l'any 1983 amb motiu del premi d'Honor de les Lletres Catalanes concedit a Aramon: "És difícil de pensar que l'endemà de la derrota l'Institut ja no existia, i que calia tota la decisió, tota l'energia, tota l'audàcia del món per a negar l'evidència i decidir que aquella entelèquia, sense casa, sense parets, sense llibres, continuaria existint. El pitjor que té una derrota és precisament l'acceptació definitiva de la derrota, i molts dels qui es quedaven entre nosaltres van acceptar la derrota, fins i tot a favor de la catalanitat. Eren partidaris de demanar permís, de tenir paciència, de penedir-se dels pecats comesos. Ramon Aramon no va demanar permís, ni va tenir paciència, ni es va penedir de res: va decidir que la derrota no existia, va establir contacte amb Puig i Cadafalch, i va decidir continuar, com si la Història, la Gran Història, s'hagués equivocat i no calgués fer-li gaire cas".

—*Era una persona dura i severa com s'ha dit aquests dies?*

—No. Era un mestre en el sentit de l'acció del mesatge, de la persona que ajuda, no de la persona que coacciona. Era un home d'una cordialitat, un afecte i una amistat extraordinàries i un ferm defensor de la llengua. Tenia una visió molt clara de la unitat de la llengua i la unitat de la pàtria, que per l'Aramon era el que ell en deia Països de Llengua Catalana. I jo vaig conèixer a través d'ell Francesc de Borja Moll, Sanchis Guarner, Joan Fuster i també en Xavier Casp. Precisament en Xavier Casp aleshores escrivia tant *fabriament* que el senyor Aramon li deia: "home, no siguis tan *fabrià*, incorpora algunes paraules valencianes". Jo sóc testimoni d'això. Jo era als Jocs Florals de Perpinyà de 1950 on Xavier Casp va guanyar la flor natural.

—*L'any 1935 l'Aramon va anar a València amb en Pompeu Fabra, en Casacuberta, en Corominas i es van trobar amb Sanchis Guarner, Nicolau Primitiu*

i Josep Giner Marco per fer el Nomenclàtor dels pobles valencians. Precisament Sanchis Guarner i Francesc de Borja Moll recriminaven a Aramon un cert barcelocentrisme, és així?

—Ell tenia reticències, és veritat i tenien raó a defensar la seva posició. Però la proposta de fer-los membres numeraris de la Secció Filològica del IEC es va fer amb l'ajut de l'Aramon. Allò era una reticència en un cert moment, perquè les llengües europees aleshores agafaven el dialecte central i el transformaven en llengua literària. En canvi, l'Institut no va fer això, sinó una normativització d'integració. Ara bé, l'Aramon tenia por que hi hagués una excessiva dialectalització de la llengua literària. Jo personalment crec que no hi havia raó de tenir por, com jo no sóc partidari de tot el que deia el senyor Aramon. Penso que aquesta obertura calia, i de fet s'ha acabat fent en vida i secretaria general del IEC del senyor Aramon. A més, per exemple, ja al 1931 en un comentari seu sobre un llibre valencià deia: "No debades l'idioma ens és tan car, i tan nostre considerem el valencià com els altres dialectes de la llengua catalana".

—*Com era treballar en aquell pis del IEC?*

—Era un lloc molt petit ple de papers per tot arreu. Els llibres s'anaven aglomerant al lavabo. I l'Aramon defensava que abans que res, abans que les seves coses, abans que les coses de literatura i història... abans que tot calia editar les obres de ciència. I el primer llibre que va publicar l'Institut a partir d'aquella

"Mai vaig sentir a Ramon Aramon queixar-se de les dificultats que passaven. Ell feia com si no hagués passat res, actuava com hauria actuat a la Catalunya normal en un temps normal."

"En Ramon Aramon no venia d'una família cultural, sinó d'una família del Pallars Jussà, de la Vall d'Ager, que havien vingut a Barcelona. I va ser a la universitat on va conèixer en Fabra. Encara recordo al Patufet una nota que deia "el nen Ramon Aramon ha guanyat un concurs de llengua catalana". Aleshores l'Aramon devia tenir dotze o tretze anys."

època fou *La histopatologia d'una nova capa d'epiteli semiescamós-pla que cobreix les mucoses digestives*, del Duran i Jordà, un biòleg exiliat. L'Aramon deia que una llengua normal s'ha d'expressar en tots els aspectes de la vida i una llengua de cultura ha de parlar de biologia, de matemàtiques, de meteorologia, i dels estudis romànics.

—*No era gens romàntic.*

—Ell mai no va fer un discurs per catequitzar-me. Era l'exemple i l'acció el que catequitzava, era veure la seva idea clara de país, de llengua, de cultura, com qualsevol llengua europea. Seguia les petjades d'en Fabra. I jo tot ho he après de l'Aramon, i he anat a l'estranger perquè ell m'hi va enviar, perquè no ens quedéssim tancats en aquell ambient resclosit. Ell havia estudiat a Alemanya de jove i tenia molts contactes arreu. Tot el contrari de certa imatge de tancat que no se qui li ha volgut adjudicar.

—*Per què té aquesta imatge de tancat?*

—Perquè hi ha gent que... és clar què era l'Aramon? l'home que tenia més prestigi en aquest país entre el món intel·lectual, i això molestava a segons qui. Pensa que l'Aramon anava a la UAI en representació del IEC i ho va fer tan bé que va arribar a ser vice-president de la UAI. Ell, romanista d'un país que no existia com a país, amb una situació de persecució brutal. I quan al cap d'un temps es va retirar per l'edat, el seu prestigi era tal que el van nomenar president honorari, cosa absolutament excepcional. Aquest home que ha defensat el país a dins i fora a capa i espasa, que mai no va capitular, i que s'acaba de morir, la gent jove no el coneix, ni els llicenciats en filologia catalana, això és una injustícia que fa caure la cara de vergonya. Hauria de ser als lli-

bres de text. Però això passa perquè no coneixen que aquest país va ser perseguit, que va ser ocupat militarment, i milers de persones van ser assassinades, afusellades després d'haver passat per diversos processos sumaríssims.

—*Aquests dies s'ha comparat la figura d'Aramon amb la de Tarradellas, perquè la institució que representaven estava molt lligada a la persona. És així?*

—Eren molt diferents. Pel que fa al vincle entre institució i persona era natural. Va arribar un moment que tot el que feia l'Institut ho feia l'Aramon, per força, perquè n'era el secretari general. Jo quan parlo de l'Aramon no puc evitar que em passi una cosa per l'espinada. Quan hi havia perill que vingués la policia havíem de córrer a amagar les coses més compromeses que hi havia al pis de la Gran Via. I no fèiem política... i tant que en fèiem! Però a través de la cultura.

—*S'ha dit que no tenia bona relació amb en Joan Coromines....*

—En Coromines era un altre tipus de persona. Havia hagut de fugir a l'exili. Entre ells... hi havia coses personals menors, però res de fonamental.

—*Creu que el grup de filòlegs del català light van agafar Aramon com a cap de turc?*

—Home!, el català *light* és el català dels senyors que no en sabien i que es van trobar sense formació, havent de fer de professionals de la llengua. Ells no en tenien la culpa, és una conseqüència de la història, de la persecució. La gent no n'és culpable més que quan considera que allò que és una falta d'informació seva és un dret seu i una afirmació seva. Ara, tot això crec que es desfà tot sol. També hi ha qui fa escrits contra el IEC dient que s'equivoca. Doncs clar que s'equivoca! L'Acadèmia espanyola que té tots els mitjans del món també s'equivoca.

De tota manera també vull recordar que l'Aramon a l'època que era jove defensava en Joaquim Ruyra d'aquells joves que l'atacaven perquè deien que sempre anava ple de caspa. I l'Aramon els deia: "Es clar, va ple de caspa perquè és vell. Però el Ruyra és un home que ha contribuït molt a la literatura catalana i que ha treballat activament al IEC. Mereix tot el respecte". I, és clar, quan ell va ser vell això li passava a

ell. I a mi d'aquí un parell d'anys em passarà el mateix. L'edat no perdona. Ara, l'Aramon que passa a la història d'aquest país és el de la joventut i plenitud, l'home que ha impedit que passessin uns desastres terribles en el món cultural català. I davant d'aquest senyor hom s'ha de treure el barret.

"Les llengües europees van agafar el dialecte central i el van transformar en llengua literària. Però el IEC no ho va fer, va fer una normativització d'integració. Ara bé, l'Aramon tenia por que hi hagués una excessiva dialectalització de la llengua."

Oriol Cortacans